

» MHF-lederens faste spalte

Mediehistorie i fremtiden: hvor går veien videre?

Henrik G. Bastiansen
Professor i medievitenskap
Høgskulen i Volda
Leder, Norsk Mediehistorisk Forening (MHF)
henrik.grue.bastiansen@hivolda.no

Spørsmålet i overskriften er påtrengende. Særlig for oss som arbeider med mediehistorie som akademisk fagfelt. Hvordan skal vi videreutvikle denne type kunnskap i fremtiden? Det finnes det ikke noe enkelt svar på, for det er lettere å oppsummere hva som er blitt gjort til nå, enn å peke ut en kurs for fagfeltet i årene som kommer. Men slik er det jo. Det er vanskelig å spå og se fremover. La oss likevel gjøre et forsøk.

Tilstanden pr. i dag er slik: mange prosjekter innenfor mediehistorie er nå gjennomført. Om vi tar et skritt tilbake kan vi faktisk se en imponerende mengde mediehistorisk litteratur her i landet. Norske forskere har utgitt store og viktige bokverk, så vel som enkeltbøker og en strøm av artikler i inn- og utland. Uten å gå i detalj kan vi slå fast at vi har fått et bredt spekter av studier: fra biografiske verk om journalister og redaktører til studier av partipresse, mediekonserner og hele landets mediesystem. Vi har fått nyskrevne verk om norsk pressehistorie, norsk filmhistorie, NRK, TV2, produksjonsselskapet Norsk Film AS og konserner som Orkla Media og Schibsted. Vi har bøker om 1700-tallets norske pionerer innenfor journalistikk og samfunnsdebatt, om den norske mobiltelefonens historie og et trebindsverk om norsk telekommunikasjonshistorie. Vi har fått antologier om mediene under den kalde krigen både i og utenfor Norden. I fjor høst utkom Erik Rudengs tykke monografi *Morgenbladet. En historie for seg*, som følger denne spesielle avisen gjennom 200 år.

Med sin høye kvalitet har Rudeng nærmest satt en ny standard for avishistoriske enkeltstudier her i landet.¹ Vi har også fått en meget fyldig fremstilling av den norske offentlighetens historie i boken *Allmenningen*, der Jostein Gripsrud var redaktør.² For ikke å snakke om alle masteroppgaver som er laget på dette feltet. Listen er lang. Og det meste av dette er blitt til fra 1990-tallet og fremover. Sett under ett er summen av det hele intet mindre enn bemerkelsesverdig: her er det rett og slett etablert et nytt fagfelt, medievitenskapens parallell til litteraturhistorie, musikkhistorie, teaterhistorie osv. Mengden av publikasjoner innenfor mediehistorie har også tilført moderfaget medievitenskap en historisk dimensjon som bare i begrenset grad fantes der tidligere.

La oss derfor spørre: trenger vi enda mer? Eller begynner vi nå å nærme oss en grense for hvor mye mediehistorie vi bør skrive her i landet?

Mitt korte svar er dette: vi står ikke ved slutten av mediehistorie som fagfelt. Tvert om. Vi står ved en ny begynnelse. Eller mer presist: vi står i en overgang mellom det vi har gjort til nå og det som blir mulig å gjøre i fremtiden. Kunnskap om mediene og deres betydning vil fortsatt være viktig når vi nå f.eks. kan begynne å ta i bruk IT-verktøy på digitaliserte tekstmasser fra norsk presse gjennom tidene.

I Norge bærer den mediehistoriske kunnskapen et tydelig empirisk preg. Dette er bra og viktig, men mitt ønske er at vi videreutvikler det mediehistoriske fagfeltet ved å konfrontere det med et utvalg av relevante teoretikere. La meg gi et helt konkret eksempel.

I dagene fra 13. til 16. oktober 2016 deltok jeg på en stor forskerkonferanse i Toronto, Canada. Den het «The Toronto School: Then. Now. Next» og ble arrangert av Faculty of Information ved Toronto-universitetet i samarbeid med Innis College, McLuhan Centre for Culture & Technology og Victoria College.³

Harold A. Innis. Foto: University of Toronto Archives.

Dit kom det interesserte forskere fra Canada, USA og store deler av verden. Til sammen skapte de et program med tematisk dybde, imponerende bredde og intellektuell kraft. Med hånden på hjertet kan jeg si at denne konferansen er den mest interessante jeg noen gang har deltatt på i hele mitt liv som forsker. Jeg fylles med glede bare jeg tenker på den. Og når jeg tenker på jobbåret 2016, er Toronto-konferansen det jeg husker best. Det var årets begivenhet for meg.

Nå kan jeg for første gang bekjenne hvorfor. Helt siden min tidligste tid på hovedfag ved Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo i 1990-1991 har jeg kjent en dragning mot – og en vedvarende nysgjerrighet for – de innsiktene som i sin tid ble utviklet i Toronto om kommunikasjonsmidlenes betydning i historien. Det begynte for alvor da jeg leste antologien *Communication in History. Technology, Culture, Society* (1991), redigert av David Crowley og Paul Heyer. I innledningen til den skrev

William D. Rowland noe som appellerte veldig til meg:

... if these relationships between communication systems and broad patterns of human thought and experience are so strong, then the story of communication is much more central to human history than the formal academic disciplin of history itself has recognized... Contemporary communication history raises the prospect that communication patterns, systems, and technologies are not just important, but central and indispensable to human history, and that the other formal branches of history may have to be rewritten in its light.⁴

Disse ordene var så viktige at jeg understreket dem da jeg leste boken. Her var jo rett og slett en slags visjon for en historieforskning som ville sette kommunikasjonsmidlene selv i sentrum av oppmerksomheten. Medier og kommunikasjon manglet med andre ord i den allminnelige historieskrivningen. Her lå det altså et nytt fagfelt som nærmest bare ventet på å bli oppdaget. Da jeg ble med i Hans Fredrik Dahls forskningsprosjekt om NRKs historie – omtrent samtidig – var det følgelig med en faglig interesse som også var begrunnet av disse forskerne i Toronto. Det er derfor jeg av og til har forelest om dem, spesielt om pioneren Harold A. Innis (1894-1952), slik jeg gjorde høsten

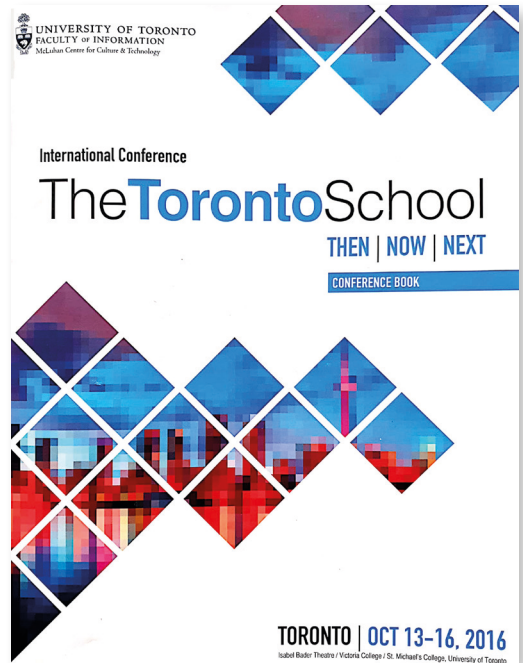
2000 i en forelesningsrekke om kommunikasjonsteori, som jeg gjennomførte i samarbeid mellom UiO og daværende Høgskolen i Oslo. Jeg trakk ham også

inn i en studie jeg gjorde av telegrafene og telefonen i Norge mellom 1850 og 1940.⁵ Da jeg så i 2016 fikk mulighet til å reise til den bebudede konferansen i Toronto – arrangøren Paolo Granata ville gjerne at jeg skulle komme dit – forberedte jeg derfor et paper om Innis. Jeg kalte det «Inspired by Innis? A Study of his Legacy in Scandinavian Media Studies». I flere måneder lette jeg rundt i nordisk faglitteratur for å finne spor etter inspirasjon fra denne mannen – og fant den. På konferansen presenterte jeg paperet i en sesjon som ble kalt «Global Debates». Den handlet om Toronto-inspirert forskning utenfor Nord-Amerika.⁶

*Gradvis vokste det frem en
ny akademisk tenkning i kjølvannet
til Harold A. Innis*

Harold A. Innis er en særlig viktig forsker å forstå i denne sammenheng, fordi han regnes som opphavet til det som senere altså fikk betegnelsen «Torontoskolen.» Mens han levde dannet han neppe noen skole for han var nokså marginalisert, men etter hans død i 1952 begynte andre forskere å søke inspirasjon i hans forskning. Og gradvis vokste det frem en ny akademisk tenkning i hans kjølvann. Å kalle det for en «skole» er kanskje å trekke det litt langt, men «Torontoskolen» har likevel blitt et begrep med tiden. Det er blitt en samlebetegnelse på enkelte av de forskerne som i denne byen begynte å rette sitt forskerblikk mot kommunikasjonsmidlenes form - altså deres egenart, historie og samfunnsmessige betydning. Hver form hadde sin innebygde «bias of communication», mente han. Særlig sentralt var det at han skilte mellom tunge medier som kommuniserte gjennom *tiden* – som oldtidens steinmonumenter og Egypts pyramider – og dem som i større grad kommuniserte gjennom *rommet*, slik som papyrus og papir – som lett kunne fraktes over store avstander. Han plasserte aviser, radio og TV i sistnevnte kategori fordi de lett kunne distribueres til mottakerne innenfor store geografiske områder. Han kom så til at endringer i et samfunns kommunikasjonsmidler følgelig ville dra med seg store sosiale konsekvenser. Etter Innis kom Eric Havelock med sitt forord til Platon (*Preface to Plato*) i 1963. Og utover i 1960-årene gjorde Marshall McLuhan (1911-1980) seg til Innis' etterfølger. Han ble verdensberømt for sine bøker *The Gutenberg Galaxy* (1962) og *Understanding Media* (1964). I den første kastet han et overraskende kritisk blikk på trykkekunsten og hvordan den la nye og trangere rammer for lesning, kunnskap og læring. Blant annet var han skeptisk til den lineære logikken som trykkekunsten syntes å fremme. I den andre boken betraktet han mediene som forlengelser av menneskets sanseapparat og skrev en full mediehistorisk gjennomgang av de fleste av menneskehetens kommunikasjonsmidler. Han ble berømt for uttrykk som «the global village» og «the medium is the message» og skilte mellom det han kalte «hot and cool media».

*Hver form hadde sin innebygde
"bias of communication", mente
Harold M. Innis*

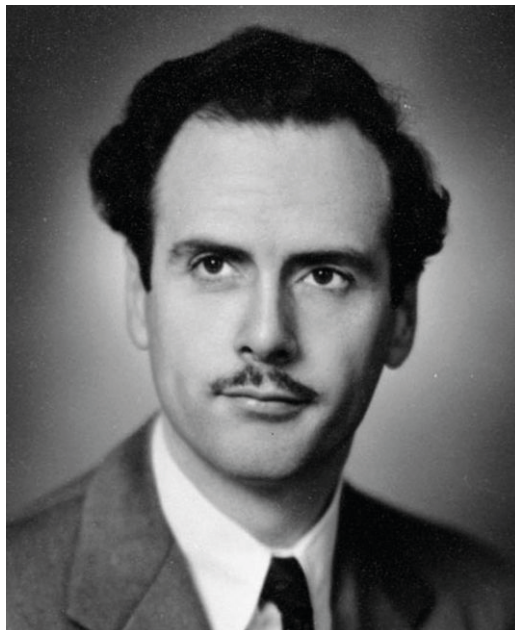
Konferansebok for "The Toronto School. Then. Now. Next", som gikk av stabelen 13.-16. oktober 2016.

En forsker som Joshua Meyrowitz regner seg selv som tilhørende annen generasjon av Torontoskolen.⁷ Historikeren Elisabeth Eisenstein og forskeren Walter Ong er andre som er blitt inspirert av Torontoskolen. Hver enkelt av disse forskerne er forskjellige, men det de har felles er altså viljen til å sette selve *kommunikasjonsformen* i sentrum av sine studier: hva innebar egentlig trykkekunsten i forhold til tidligere muntlige former og håndskrift? Hvordan skulle man forstå fremveksten av et massemedium som pressen? Og hva med nye elektroniske medier som radio og TV? Hvordan skal vi egentlig oppfatte forholdet mellom muntlighet og skriftlighet? Hva betød overgangen fra mekanisk til elektronisk teknologi? Og hvordan virket de nye mediene inn på mennesker, livsstil og kultur i etterkrigstiden? Det er slike spørsmål Torontoskolen interesserte seg for. Mitt bidrag var temmelig beskjedent i dette

miljøet. Her var så mange forskere og så mye viten på ett sted. For eksempel deltok den nevnte Paul Heyer, som hadde redigert boken som inspirerte meg tidlig i 90-årene. Heyer var også en av redaktørene for en bok som publiserte store deler av originalmanuskriptet til *A History of Communications*, som Harold Innis aldri rakk å fullføre fordi han døde av kreft i 1952.⁸ Andre kjente navn var Eric McLuhan, sønnen til Marshall McLuhan. Også datteren til Harold Innis, Anne Innis Dagg, besøkte konferansen. Nærmere kildene kunne man ikke komme. Konferansen hadde flere sesjoner om Harold Innis, men også om forskere som Northrop Frye og Walter Ong – men aller flest om Marshall McLuhan. Innleggene viste at både Innis og McLuhan – og de andre – fortsatt inspirerte til nye lesninger og tolkninger. Og store deler av emnekretsen i innleggene var helt up to date. Det handlet ofte om digitale medier, digitalisering, digital humaniora, transmedia, YouTube, World Wide Web osv. Ja, det var faktisk helt påfallende hvor mange innlegg som tok opp digital teknologi og ga teoretiske bidrag til debatten om dem. Disse forskerne så ingen motsetning mellom å studere Torontoskolens innsikter og kombinere dem med forskning på de nyeste mediene.

Samtidig med konferansen pågikk to store utstillinger: «McLuhan on Campus» og «Glenn Gould and the Toronto School». Det var lagt store ressurser i forberedelsene til disse, det var helt tydelig. De ulike utdanningsinstitusjonene i Toronto tenkte offensivt: nå ville de gjenoppta arbeidet og bygge videre på det som de kjente Toronto-pionene hadde skapt. Harold Innis hadde fått et Innis College oppkalt etter seg. Marshall McLuhans berømte seminarer på mandagskvelder var tatt opp igjen. Og hans berømte *Centre for Technology and Culture* var gjenopprettet. Og forskerinteressen var upåklagelig. Det var så mange påmeldte innlegg at arrangørene måtte lage flere parallelle sesjoner for å få plass til dem.

En av dem jeg møtte på Toronto-konferansen var den nevnte Joshua Meyrowitz. Jeg fortalte ham at hans bok *No Sense of Place* (1985) hadde gjort et

Marshall McLuhan. Foto: Library and Archives Canada.

stort inntrykk på oss da den ble kjent i fagmiljøet ved Universitetet i Oslo tidlig i 1990-årene. Han fortalte meg da at boken hadde vært omstridt i 15 år etter utgivelsen. Årsaken til kritikken var at han hadde tatt McLuhan på alvor som teoretiker. Mange akademikere likte ikke det, for etter stjernestatusen i 1960-årene, hadde McLuhans akademiske status falt dramatisk

utover i 1970-årene. Først omkring år 2000 begynte *No Sense of Place* å bli anerkjent.

En annen forsker jeg traff i Toronto var professor John Keane, forfatter av bl.a. *Media and Democracy*

(1991) og *The Life and Death of Democracy* (2009). Ham hadde jeg tidligere truffet på en konferanse i Augsburg i 2012.⁹ Da hadde vi interessante samtaler som vi begge refererte til nå fire år etter. John Keanes innlegg på konferansen i Toronto hadde tittelen «A Dummy Sham of Democracy? Thinking with and against Harold Innis on time and space, and time-space». Han la det frem på sesjonen «Innis

Marshall McLuhan ble berømt for uttrykk som «the global village» og «the medium is the message» og skilte mellom det han kalte «hot and cool media»

Reloaded», der jeg var gruppeleder (chair). Dette var nok et interessant øyeblikk, for her ledet jeg en gruppe der en av verdens fremste demokratiforskere diskuterte begrepene til Harold Innis ut fra hvilken relevans de kunne ha for dagens demokratiforståelse.

I den tid som har gått siden Torontokonferansen tok slutt, har jeg reflektert over hvor mye som fortsatt ligger uforløst her - også i en norsk sammenheng. Kanskje kan man si at det vi har gjort på det mediehistoriske fagfeltet i Norge til nå, bare er å opparbeide en faktaoversikt over større eller mindre endringer i medieutviklingen, noen ganger også i bredden - men at alt dette likevel bare utgjør en slags empirisk overflate av kunnskap. For dypere ned ligger det mye større emner skjult. Det er her teoretikere som Innis og McLuhan - og mange andre - befinner seg. Det måtte være uhyre interessant å skape konfrontasjoner mellom deres teoretiske perspektiver og den nye empiriske viten vi nå har etablert om medie- og kommunikasjonshistorien.

I Sverige og Finland er det nå blitt lavere skranker mellom det å jobbe på tvers mellom teori og empiri på denne måten. Det er nok å vise til Jukka Korti og hans bok *Media in History* eller den svenske *Mediernas historia* for å dokumentere det.¹⁰ Begge disse bøkene fikk bred omtale i forrige utgave av *Mediehistorisk*

Tidsskrift - men først nå kan vi med litt avstand tematisere hvordan det ligger faglige forlengelser i disse bøkene. Begge henviser til en rekke forskere som også kombinerer store perspektiver og dype innsikter med konkrete studier av medienes utvikling. I Norge finner vi en rekke enkeltforskere som har vist interesse for Toronto-skolen, selv om de innser problemene med den teknologiske determinismen som også ligger i deres arbeider: Svennik Høyer henviser f.eks. til Harold Innis i sitt tidlige verk, *Pressen som massemedium*¹¹ og Anders Johansen henviser til McLuhan i sin bok *Medier, kultur og samfunn*¹². Forskere som Lars Nyre og Terje Rasmussen har også arbeidet inngående med perspektivene fra Toronto, mens Espen Ytreberg viet hele kapittel 2 i sin

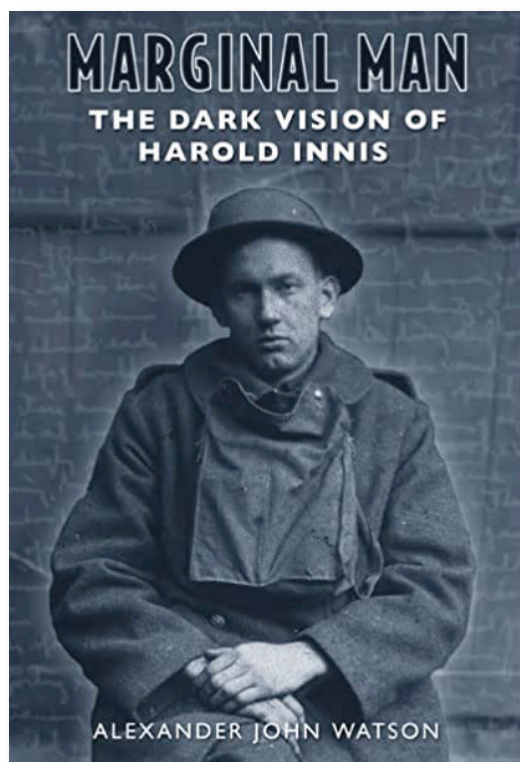
innføringsbok om medie- og kommunikasjonsteori til nettopp Toronto-skolen.¹³

Dette er interessant, fordi det internasjonalt - siden 1990-årene - har oppstått en *renaissance* for Toronto-skolen og hvordan de tenkte om kommunikasjon og historie. Årsaken til den ligger i den nye digitale medieutviklingen vi har hatt de siste tiårene. Hvordan skal vi egentlig forstå den? Over hele verden spør forskerne seg om det. De spør seg om i hvilken grad de kan hente innsikter fra Torontoskolen for å forstå Internett, World Wide Web og andre digitale medier på en dypere og bedre måte. Jeg så jo selv hvordan mange av innleggene i Toronto knyttet f.eks. McLuhans tenkning sammen med digitale medier, digitalisering og digital humaniora. Bøker som Paul Levinsons *Digital McLuhan* er et eksempel på det - og han deltok også på konferansen.

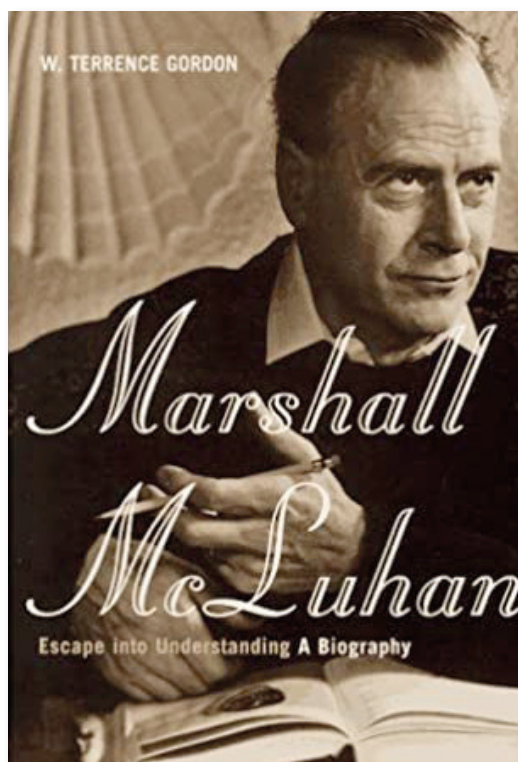
Renessansen for Torontoskolen har kommet til uttrykk i en lang rekke nyere publikasjoner. I 2002 ble den f.eks. inkludert i en kresen antologi om kanoniske tekster i medieforskningen.¹⁴ I 2007 redigerte Rita Watson og Menahem Blondheim en stor antologi som het *The Toronto School of Communication Theory. Interpretations. Extensions. Applications*. Den ble utgitt som et samarbeid mellom Toronto University Press og The Hebrew Magnes Press i Jerusalem. Den anerkjente forskeren Elihu Katz skrev forordet til de 14 artiklene som fulgte.¹⁵

Den nye interessen for tenkerne fra Toronto kommer også frem i en rekke andre bøker. Noen har belyst dem biografisk. Hva slags liv levde egentlig Harold Innis og Marshall McLuhan? Flere nye biografier gir svar. Den nevnte Paul Heyer har utgitt en høyst leseverdige Harold Innis-biografi i en serie om nøkkeltenkere innenfor «Critical Media Studies».¹⁶ Men den definitive Innis-biografien - på over 500 sider - er Alexander John Watsons monumentale *Marginal Man. The Dark Vision of Harold Innis* fra 2006. Canadas største avis, *Globe and Mail*, mente at dette var en av de viktigste bøkene som ble utgitt det året.¹⁷ I dag lages det også opptrykk av eldre og lite tilgjengelige

I Norge finner vi en rekke enkeltforskere som har vist interesse for Toronto-skolen, selv om de innser problemene med den teknologiske determinismen som også ligger i deres arbeider

Alexander John Watson: *Marginal Man. The dark vision of Harold Innis* fra 2006.

W. Terrence Gordon: *Marshall McLuhan. Escape into Understanding* fra 1997.

Innis-bøker, slik som hans doktorgradsavhandling *A History of the Canadian Pacific Railway*. Den er nå utgitt på nytt av forlaget Forgotten Books.¹⁸

En tilsvarende biografisk interesse finner vi også for Marshall McLuhan. I 1997 utgav forfatteren W. Terrence Gordon den definitive biografen om ham: *Marshall McLuhan: Escape into Understanding*.¹⁹ Alle som virkelig ønsker å forstå denne mannen og hans tenkning – ikke minst det verdensberømte sitatet «the medium is the message» – anbefales å lese denne. Verden har jo faktisk aldri blitt ferdig med å diskutere ham og hvordan man skal forstå meningen bak disse fem ordene. Biografien er grundig belagt med primærkilder som kaster nytt lys over denne høyst særegne tenkeren og hans originale fortolkninger av sin tid. Man har også utgitt samlinger av McLuhans artikler, slik som *On the Nature of Media. Essays, 1952–1978*.²⁰ Sønnen Eric McLuhan

har bl.a. utgitt boken *Essential McLuhan*.²¹

Den som leser disse bøkene får et unikt innblikk i hvordan disse akademikerne tenkte om kommunikasjonsmidlenes egenart og betydning i historien. Da ser man hvor mye de fikk ut av å sette kommunikasjonsform i sentrum av forskningen. Ved å gjøre dette etablerte de faktisk et teoretisk grunnlag for det vi i dag kaller mediehistorie eller kommunikasjonshistorie. Her ligger opprinnelsen til all senere mediehistorisk forskning. Dette utgangspunktet definerte de mer teoretisk enn empirisk. Det har betydning for hvordan man leser deres bøker. De som forventer empirisk grunnforskning av McLuhan forstår ikke at hans verk først og fremst må forstås som kulturhistoriske *fortolkninger* og ikke som nøktern oppsummering av empirisk forskning. Han formulerer sine innsikter intuitivt og ved hjelp av analogier – og befinner seg dermed langt unna vanlig akademisk stil. Når verden

likevel har fortsatt å interessere seg for ham, skyldes det nok at han noen ganger formulerte forbløffende skarpe innsikter på en nærmest intuitiv måte. Hvis man aksepterer at humanistisk forskning også kan ha intuitiv karakter – i hvert fall av og til – kan man fortsatt hente innsikter som er verdt å studere hos McLuhan.

Men dessverre er det også slik at både språket og selve fremstillingsformen hos Innis og McLuhan gjør det vanskelig å finne ut hva de to «egentlig» mente. Det er riktig at bøkene deres er beheftet med språklige uklarheter, de har en springende og ikke-lineær form, de postulerer fremfor å analysere og lider av en mangelfull tilpasning til akademiske fremstillingskrav osv. Det er derfor det har oppstått en egen filologi som har til hensikt å forstå mest mulig av hva de skrev og mente. Biografiene om Innis og McLuhan viser stor vilje til å forsøke å forstå hva de tenkte og skrev, på deres egne premisser. Dagens forskere gransker deres originalmanuskripter og utgir dem, slik som tilfellet er med det opprinnelig upubliserte storverket til Harold Innis; *A History of Communications*. Hvis Innis hadde levd lenger og fått utgitt dette verket slik han må ha sett det for seg, kunne mediehistorien ha fått sitt første store, klassiske verk allerede i 1950-årene. Det ville ha løftet og synliggjort dette gjenstandsfeltet på et svært tidlig tidspunkt i den internasjonale medieforskningens historie.

Renessansen for Torontoskolen viser seg også i en stor sekundærlitteratur. Det er nok å vise til bøker som Graeme Pattersons *History and Communications. Harold Innis, Marshall McLuhan and the Interpretation of History*.²² Ja, denne litteraturen er etter hvert blitt så omfattende at det faktisk er få akademikere som har inspirert til så mye oppfølging, så mange kommentarer og så mye videre forskning – som nettopp Innis og McLuhan. I mediehistoriske innføringsbøker blir de to i dag helt eksplisitt presentert som de teoretiske grunnleggerne av mediehistorie som fagfelt.²³ Deres bidrag er tenkning som fortsatt inspirerer leserne. James W. Carey sier det slik om Harold Innis:

«Opening his books is like reengaging an extended conversation: they are not merely things to read but things to think with».²⁴

Det er mange som har opplevd dette. Og la meg nå bekjenne at den læreboken som Hans Fredrik Dahl og jeg har utgitt – *Norsk mediehistorie* – for min del faktisk er blitt til etter inspirasjon fra disse herrene i Toronto. Innledningen til førsteutgaven, utgitt i 2003, henviste jeg da også til dem begge.²⁵ Og i Dahls tilfelle er den første fotnoten i hans første bok om medier – artikkelsamlingen *Massekommunikasjon* som han utga i 1973 – en henvisning til nettopp Harold Innis og begge de avgjørende bøkene hans: *Empire and Communications* fra 1950 og *The Bias of Communication* fra 1951.²⁶ Så allerede her finner vi interesse for Toronto-forskerne fra den vordende NRK-historiker og senere UiO-professor Hans Fredrik Dahl.

Tre veier videre

Mitt svar på spørsmålet i overskriften til denne artikkelen kan deles i tre. Det første svaret er at vi fortsatt trenger forskning på alt fra journalistbiografier og avishistorier til større studier av mediekonserner og sammenhengen mellom ulike medier på systemnivå osv. Her er det viktig å slå fast at nå har den digitale medieutviklingen for lengst blitt inkludert i den nyere mediehistorien. Og historiske bakgrunnskunnskaper øker vår forståelse, også av de digitale mediene. Også de har en opprinnelse i en gitt historisk kontekst. Etter hvert som tiden går, blir det bare enda tydeligere.

Dette betyr at vi fortsatt bør lese og lære oss klassisk historisk metode og anvende den på mediene, i vid forstand. Det gjelder ikke bare trykte medier som aviser og tidsskrifter, men også for forskere som vil studere historiske aspekter ved foto, film, radio og TV osv. Det er fortsatt mye vi ikke vet, for medienes historie er stadig et relativt nytt gjenstandsfelt for forskning. Det betyr at det fortsatt vil være behov for både *Mediehistorisk Tidsskrift* og for Norsk Mediehistorisk Forening, som er eier og utgiver av tidsskriftet. Det er altså ingen grunn til at det verdifulle

Internasjonalt har det siden 1990-årene oppstått en renessanse for Toronto-skolen og hvordan de tenkte om kommunikasjon og historie

Artikkelens forfatter foreleste for første gang ved Centre for Digital History ved universitetet i Århus den 7. april 2022. Temaet var "Understanding Mass Digitization: The Case of Norway." Foto: Helle Strandgaard Jensen.

arbeidet som mange legger ned i tidsskriftet og dets forening skal stoppe opp nå.

Det *andre* svaret gjelder metode. Selv om vi fortsatt kan bruke klassisk historisk metode til utforskningen av dokumenter, arkiver og medier og den fortsatt vil ligge i bunnen av denne type arbeid, bør vi også være åpne for å ta i bruk nye forskningsmetoder. Mange nye digitale metoder er blitt vanlige i de senere år. Med dem følger også den internasjonale diskusjonen om det som på engelsk nå kalles «digital history» og hva som ligger i denne betegnelsen.²⁷ Etter min mening er den mediehistoriske forskningen i Norge nødt til å gå inn i dette, hvis vi skal være faglig oppdaterte i årene som kommer.

Samtidig er «digital history» også del av et enda større fagfelt, nemlig «digital humaniora».²⁸ Det kommer nå stadig nye IT-verktøy som kan brukes til å belyse historiske endringer. Vi skal likevel ikke falle

for fristelsen til å bruke dem *bare* fordi de er der - altså for sin egen skyld. Det er først og fremst på de områder hvor de kan skape viten som det ellers ikke ville vært mulig å få frem at det gir mening å ta nye digitale metoder i bruk, slik Drotner og Iversen minner oss om i sin innføringsbok om digitale metoder.²⁹

Mitt *tredje* svar er at vi nå bør begynne å konfrontere den mediehistoriske forskningen – både

den med klassisk historisk metode og den med nye digitale metoder – med den innsikten som medie-fagets teoretiske klassikere kan gi oss. Nå må tiden endelig være kommet til

Det er viktig å slå fast at nå har den digitale medieutviklingen for lengst blitt inkludert i den nyere mediehistorien

dette. Ovenfor har jeg brukt Harold Innis, Marshall McLuhan og Toronto-skolen som eksempel, men man kan selvfølgelig også trekke inn mange andre enn dem. I dag vil f.eks. teorier om digitaliseringen av historiske medier og kilder – og hva det egentlig innebærer – være særdeles relevante. Innsik-

tene fra Toronto kan ikke minst hjelpe oss til å forstå de ulike kommunikasjonsmidlene som historiske grunnformer med hver sin spesifikke egenart, det vi kan kalle deres ontologi. På den måten kan vi tydeligere se hvilket *medium* vi har foran oss, og ikke bare studere hvordan medium x har dekket tema y i perioden z, som vi så ofte finner i forskningen. Slike studier er viktige og nødvendige, men de kan også lede oss til å bli så fokusert på mediedekningen av høyaktuelle saker at man ser forbi selve medieformen og dens betydning. Gjør man det risikerer man å gjøre seg blind for selve mediet. Og er det noe tenkerne fra Toronto kan hjelpe oss med så er det nettopp å motvirke denne formen for medieblindhet: for det er jo nettopp det mediespesifikke – deres ontologi – de er opptatt av. Bare med dette lille poenget, ser vi hvordan vi trenger en slik tenkning i vår tid – som fylles av flere medier enn noen gang. Espen Ytreberg har i sin bok om medie- og kommunikasjonsteori som sagt viet det første hovedkapitlet til dette temaet og peker der på hvilken «forvandling» det samme budskapet kan få når det presenteres i ulike medier med hver sin egenart.³⁰ Et eksempel på forskning som prøver å kartlegge den nesten umerkelige innvirkningen som hver medieform har på innholdet, kan være min egen komparative studie av hvordan Berlinmurens fall i 1989 ble dekket av norsk presse, radio og TV.³¹

Rundt oss i Norden skjer det nå mye som er relevant i denne sammenheng. I Danmark etablerte man den 22. februar 2019 *Centre for Digital History* (CEDHAR) ved universitetet i Århus. Det ledes av historikeren Helle Strandgaard Jensen og en kollega. Hensikten med senteret er å bringe forskere sammen for å forbedre og utvikle kunnskap om fire grunnleggende dimensjoner ved digital historie: 1) digitale metoder, 2) digitale arkiver, 3) digital historieformidling og 4) nye digitale kilder. På sine nettsider påpeker senteret at faglig mobilisering på disse feltene er avgjørende for at forskningen kan opprettholde sin kvalitet i en tid da digitale prosesser influerer på alle deler av det akademiske arbeidet.³²

I Sverige har universitetet i Umeå opprettet et eget forskningslaboratorium, Humlab, der forskerne tar i bruk nye digitale metoder, digital humaniora og IT-verktøy. Humlab er et tverrfaglig digitalt labo-

ratorium, som ble etablert organisatorisk i 1997 og digitalt i år 2000. Humlab organiserer konferanser, workshops og seminarer om digitale medier og humaniora, samt tverrfaglig forskning og utvikling. Det er både lærested, laboratorium og studio i ett. Forskerne der er bl.a. opptatt av hvordan folk kan delta i de nye mediene vi har fått, men også av spørsmål knyttet til kulturarv i digital form. Blant forskerne ved Humlab finner vi Pelle Snickars og Johan Jarlbrink, som også er blant Sveriges fremste mediehistorikere. Begge var forfattere på læreboken *Mediernas historia. Från big bang till big data*, som jeg omtalte i forrige nummer av *Mediehistorisk Tidsskrift*.³³

De to sentrene i Århus og Umeå viser at Danmark og Sverige allerede har fagmiljøer som *kombinerer* mediehistoriske kunnskaper med den nyeste digitale teknologien. De ser ingen motsetning mellom å arbeide med mediehistorie på den ene siden og det å bruke nye IT-verktøy og diskutere digital (eller digitalisert) kulturarv på den annen.

Her i Norge har vi – så vidt jeg vet – foreløpig ingen tilsvarende institusjoner med et slikt fagmiljø. Men det kunne kanskje være en vei å gå videre – også her i landet.

Noter

- 1 Rudeng 2021
- 2 Gripsrud (red.) 2017
- 3 University of Toronto/Faculty of Information: *International Conference: The Toronto School: Then. Now. Next*, Conference Book: Toronto 13-16. oktober, 2016.
- 4 Rowland i Crowley & Heyer 1991: viii
- 5 Bastiansen 2001
- 6 H.G. Bastiansen: «Inspired by Innis? A Study of his Legacy in Scandinavian Media Studies», paper til Toronto-konferansen, oktober 2016. Upublisert.
- 7 Meyrowitz 1994
- 8 Buxton, Cheney & Heyer (red.): *Harold Innis's History of Communications*.
- 9 Den het «Marshall McLuhan and Harold A. Innis: Communication Theory (for a Multicultural Word) a la canadienne?» og ble arrangert av Institute for Canadian Studies ved Augsburg-universitetet den 14.-15. juni 2012. Der la jeg frem et paper med tittelen «From Harold A. Innis to Marshall McLuhan and Beyond: The Toronto School of Communication and the Rise of Media History».
- 10 Kortti 2019, Jarlbrink, Lundell og Snickars 2019
- 11 Høyer 1971
- 12 Johansen 1999

- 13 Nyre 2004, Ytreberg 2006: kap. 2
- 14 Katz et al. 2002: s. 153ff
- 15 Watson og Blondheim 2007.
- 16 Heyer 2003
- 17 Watson 2006
- 18 Innis, u.å. *Forgotten Books*,
- 19 Gordon 1997
- 20 Cavell 2016
- 21 McLuhan og Zingone 1995
- 22 Patterson 1990
- 23 Kovarik 2011: 9-11
- 24 Carey 1989: 142
- 25 Bastiansen og Dahl 2003: 18-19
- 26 Dahl 1973: 12
- 27 Se bl.a. Cohen og Rosensweig 2006, Gregory 2014, Winters 2019 og Salmi 2021
- 28 Se f.eks. Gardiner og Musto 2015, Berry og Fagerjord 2017 og Dobson 2019
- 29 Drotner og Mosberg Iversen 2017
- 30 Ytreberg 2006: kap. 1
- 31 Bastiansen 2018
- 32 Jfr. nettsidene til CEDHAR, besøkt 10. februar 2022
- 33 Jfr. nettsidene til Umeå University, besøkt 10. februar 2022, se *Mediehistorisk Tidsskrift* nr. 2, 2021 (nr. 36).

Kilder

- Bastiansen, H.G. (2012). *From Harold A. Innis to Marshall McLuhan and Beyond: The Toronto School of Communication and the Rise of Media History*, paper til konferansen «Marshall McLuhan and Harold A. Innis: Communication Theory (for a Multicultural World) a la canadienne?», ved Universität Augsburg, 14.-15. juni 2012. Upublisert.
- Bastiansen, H.G (2016). *Inspired by Innis? A Study into his Legacy in Scandinavian Media Studies*, paper til forskerkonferansen *The Toronto School: Then. Now. Next*. 13.–16. oktober 2016. Upublisert.
- University of Toronto (2016). Faculty of Informasjon/McLuhan Centre for Culture and Technology: *The Toronto School: Then. Now. Next*. Conference Book. International Conference 13-16 October 2016
- Umea University. Nettsider besøkt 10. februar 2022
- CEDHAR. Nettsider ved Århus Universitet, besøkt 10. februar 2022

Litteratur

- Bastiansen, H. G. (2001). *Herom har jeg nærmere telegraferet til Kongen. Telegraf og telefon i norsk politikk 1850-1940*. Oslo: Norsk Telemuseum
- Bastiansen, H.G. og H. F. Dahl (2003). *Norsk mediehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bastiansen, H.G. (2018) Da Berlinmuren falt. En komparativ studie av presse, radio og TV i 1989. *Mediehistorisk Tidsskrift* nr. 1 (nr. 29) https://medietidsskrift.no/content/uploads/pub/2018/06/NMF-tidsskrift_nr29_2018_web.pdf
- Berry, D.M. og Fagerjord, A. (2017). *Digital Humanities. Knowledge and Critique in a Digital Age*. Cambridge: Polity Press
- Buxton, W., M.R. Cheney og Heyer, P. (red.) (2015). *Harold Innis's History of Communications. Paper and Printing. Antiquity to Early Modernity*. New York & London: Roman & Littlefield
- Carey, J. W. (1989). *Space, Time and Communications. A Tribute to Harold Innis*. I Carey, J. W., *Communications as Culture. Essays on Media and Society*. New York & London: Routledge
- Cavell, R. (red.) (2016). *On the Nature of the Media. Essays 1952-1978*. Berkeley: Gingko Press
- Crowley, D. og Heyer, P. (red.) (1991). *Communication in History. Technology, Culture, Society*. New York & London: Longman
- Cohen, D.J og Rosensweig, R. (2006). *Digital History. A Guide to Gathering, Preserving, and Presenting the Past in the Web*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- Dahl, H.F. (red.) (1973). *Massekommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Dobson, J. (2019). *Critical Digital Humanities. The Search for a Methodology*. Urbana: University of Illinois Press
- Drotner, K. og Mosberg Iversen, S. (2017). *Digitale metoder. At skabe, analysere og dele data*, Fredriksberg: Samfundslitteratur
- Gardiner, E. og Musto, R. G. (2015). *The Digital Humanities. A Primer for Students and Scholars*. Cambridge: Cambridge University Press
- Gordon, W. T. (1997). *Marshall McLuhan. Escape into Understanding*. Toronto: Stoddart Publishing

- Gregory, I. (2014). Challenges and opportunities for digital history». *Frontiers in Digital Humanities*. Vol. 1, December
- Gripsrud, J. (red.) (2017). *Allmenningen. Historien om norsk offentlighet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Heyer, P. (2003). *Harold Innis*. New York, Toronto, London: Rowman & Littlefield
- Høyer, S. (1971). *Pressen som massemedium*. Stensil nr. 18, Universitetet i Oslo: Institutt for presseforskning
- Jarlbrink, J., Lundell, P. og Snickars, P. (2019). *Mediernas historia. Från big bang till big data*. Lund: Mediehistoriskt arkiv nr. 45
- Johansen, A. (1999). *Medier, kultur og samfunn*, Bind 4 i Larsen, P. og Hausken, L. (red.), *Medievitenskap 1-4*. Bergen: Fagbokforlaget
- Katz, E., Peters, J.D, Liebes, T. (2002). *Canonical Texts in Media Research*. Cambridge: Polity Press
- Keane, J. (1991). *The Media and Democracy*. Cambridge: Polity Press
- Keane, J. (2009). *The Life and Death of Democracy*. London: Simon & Schuster
- Kortti, J. (2019). *Media in History. An Introduction to the Meanings and Transformations of Communication over Time*. London: Macmillan International/Red Globe Press
- Kovarik, B. (2011). *Revolutions in Communication: Media History from Gutenberg to the Digital Age*, New York: The Continuum International Publishing Group
- McLuhan, E. og Zingone, F. (red.) (1995). *Essential McLuhan*. New York: Basic Books
- Meyrowitz, J. (1994). Medium Theory. I Crowley, D. og Mitchell, D. (red.): *Communication Theory Today*. Cambridge: Polity Press
- Nyre, L. (2004): Mediumteori, *Norsk medietidsskrift*, nr. 1, s. 24-49
- Patterson, G. (1990). *Innis, McLuhan and the Interpretation of History*. Toronto: University of Toronto Press
- Rudeng, E. (2021). *Morgenbladet. En historie for seg*. Oslo: Morgenbladet
- Salmi, H. (2021). *What is Digital History*. Cambridge: Polity Press
- Watson, A. J. (2006). *Marginal Man. The Dark Vision of Harold Innis*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press
- Watson, R. og Blondheim, M. (red.) (2007). *The Toronto School of Communication Theory. Interpretations. Extensions. Applications*. Toronto: University of Toronto Press & Jerusalem: The Hebrew Magnes Press
- Winters, J. (2019). Digital history. I Tamm, M. og Bruke, P. (red.) (2019). *Debating New Approaches to History*. London & New York: Bloomsbury Academic
- Ytreberg, E. (2006). *Medie- og kommunikasjonsteori*. Oslo: Universitetsforlaget